

Zdobycze techniki ułatwiały budowę monumentów o ogromnej wielkości, stanowiących krajobrazowe dominanty. Zmianie uległa forma pomnika, stanowiącego architektoniczne założenie, rozgrywające się na znacznej powierzchni. Przeszła obowiązywać zasada wydzielenia monumentu przez stawianie go na cokole. Pomniki mogły wyrażać nie tylko treści podniosłe, i inne, istotne dla danej społeczności – budzące jej emocje. W ramach powstałej w XX w. nowej archeologii, istotną rzeczą stało się upamiętnianie budowli już nieistniejących, mających znaczenie dla historii społeczności, narodu i cywilizacji. Owo upamiętnienie następuje za sprawą śladu budowli i jej fantomu.

Czytelność pewnych symboli bywa charakterystyczna jedynie w obrębie określonego kręgu kulturowego. Następuje zmienność symboli z upływem czasu, w tym wypełnianie ich inną treścią. Zachodzi zjawisko powrotu do dawnych symboli poprzez rekonstrukcje ich form. W relacji władza – społeczeństwo, występuje zacieranie symboli niewygodnych dla władzy, narzucanie symboli obcych lub zniechędźonych, które w następnej kolejności są przez społeczeństwo niszczone. W relacji: twórca–społeczeństwo, możemy mieć do czynienia z brakiem czytelności symbolu względnie z symbolem nieistotnym dla społeczeństwa.

Starania o wartość symboliczną krajobrazu, nie powinny ograniczać się do ochrony symboli odziedziczonych. Należy przywrócić symbolice stosowną rolę w kształtowaniu krajobrazu współczesnego. W powstających kompozycjach krajobrazowych powinien tkwić sens czytelny dla odbiorców. Inspiracje do takiego działania można czerpać właśnie z przeszłości.

Dbałość o „znaczenie” winna się przejawiać w nasycaniu współczesnego krajobrazu znakami; w tworzeniu nowych symbolicznych kompozycji krajobrazowych o różnych skalach – dotyczących rzeczy nie tylko wielkich, ale i drobnych, wzbogacających ludzką egzystencję.

Podniesienie krajobrazu do rangi symbolu, pozwala na uzyskanie przestrzeni nie tylko pięknej, ale znaczącej, poszerzającej świat doznań człowieka a przez to podnoszącej jakość jego życia.

Celowe wydaje się rozwijanie studiów nad krajobrazem dotyczących jego wartości niematerialnych, w tym związanych z symboliką. Identyfikacja tych wartości, sposób ich zapisu i analizy, pozwala na ocalenie symboliki krajobrazu nagromadzonej w nim – stając się inspiracją dla jej wzbogacania.

Streszczenie: Referat dotyczy problemu symboliki krajobrazu. Obecność symboli sprawia, że krajobraz zyskuje wartość niematerialną. Skupiono uwagę na intencjonalnym zapisie różnorodnych znaczeń w przestrzeni, analizując pod tym kątem przeszłość i czasy współczesne. Identyfikacja przejawów symboliki, określa źródła i rodzaje znaczeń a także sposoby wyrażania określonych treści symbolicznych. Zwrócono uwagę na konieczność ich ochrony. Wypowiadając się na temat sztuki kształtowania krajobrazu, autorka podkreśla konieczność wzbogacania go o pierwiastki symboliczne. Wyraża przekonanie, że dopiero podniesienie krajobrazu do rangi symbolu, pozwala na uzyskanie przestrzeni nie tylko pięknej, ale i znaczącej.

Słowa kluczowe: symbolika krajobrazu, znaczenie i treść symboliczna krajobrazu, dziedzictwo kulturowe.

Abstract: *The paper concerns the issue of landscape symbolism. The presence of symbols causes that landscape gains an immaterial value. The author focuses on an intentional record of various meanings in space, while analysing past and modern times in that respect. The identification of symbolism manifestations determines the sources and types of meanings, as well as ways of expressing specific symbolic contents. Also noted is the need to protect them. Speaking on the art of landscaping, the author stresses the necessity to enrich it with symbolic elements. She believes that only when landscape has been risen to the rank of a symbol, it shall allow to obtain space, which not only is beautiful, but also significant.*

Key words: *landscape symbolism, landscape meaning and symbolic contents, cultural heritage.*

³ Dąbrowska-Budzilo K., *Treść krajobrazu kulturowego w jego kształtowaniu i ochronie*, Politechnika Krakowska, Monografia, Architektura 46, Kraków 2002.

Peter Goodchild¹

LANDSCAPE: A SUGGESTED PRIMARY DEFINITION

KRAJOBRAZ: PROPONOWANA DEFINICJA PODSTAWOWA

■ *The topic I intended to write, a short piece for your journal was 'The Cultural Dimension and Cultural-Landscapes' and I would still like to do this, but for various reasons, it is going to take more time than I originally anticipated.*

An introductory explanation

For example, I can take into consideration that a revised version of the 'Operational Guidelines for the Implementation of the

■ *Temat, na który zamierzałem napisać krótki tekst dla Waszego czasopisma brzmiał „Wymiar kulturowy i krajobraz kulturowe”. Nadal noszę się z tym zamiarem, ale z wielu powodów zabierze mi to więcej czasu, niż pierwotnie się spodziewałem.*

Tytułem wyjaśnienia

Mogę na przykład wziąć pod uwagę, że niedawno opublikowano poprawioną wersję „Wytucznych operacyjnych wdrażania Konwencji Światowego Dziedzictwa Kulturowego” i że chciałbym

¹ Rektor Szkoły Wyższej GARLAND – GARden-LANDscape, York, Wielka Brytania.

World heritage Convention' is lately published, and I would like to take into account any changes in what is written there about cultural-landscapes.²

The Idea

Essentially my concern is that in English, and as it is currently defined in the 'Operational Guidelines...'. The term 'cultural landscape' carries with it some unfortunate ambivalences and that unless these are properly addressed and cleared up.

They may serve to propagate problems, particularly when the culture of the World Heritage Convention and World Heritage Sites comes to be applied to non-World-Heritage-Sites.

For me, it is much safer and better to adhere to the concept of 'the cultural dimension of landscapes'. It is because this immediately recognises that there are other dimensions that operate at the same time; notably the 'natural dimension'.

This more integrated and holistic concept seems to be very important. For example, it helps us to address the problems caused by the tendency of the specialists in the natural heritage and the specialists in the cultural heritage to think that they are intellectually unrelated to each other and can operate independently of each other.

If there is a gap to fill in the *Czasopismo Techniczne* that is being prepared now, perhaps I could submit my suggested primary definition of 'Landscape'.

A suggested primary definition of landscape

This definition is described as 'primary' because it is a basic one to which other meanings can be related.

'A landscape is a concept, an image, a real or an imaginary view, in which the land, natural, and semi-natural elements are prominent, dominant or the only ones. Landscapes may, and often do, include humans and man-made features.

They are the product of the appearance, uses, perceptions and interpretations of places that are part of the outdoor environment'.

Notes

1. Natural elements are those things that are entirely the creation of Nature. They include such things as: the surface of the ground, land, rocks, water, vegetation, animals, openspace, climate, the atmosphere and the sky.

Semi-natural elements are those things that while made up of natural elements, are the product of human intervention, such as plantations, pasture, moorland and man-made bodies of water.

2. The subject of landscape includes all the factors and processes, both natural and human, by which landscapes are formed. It also includes all the associations, meanings and significances that are attached to them by humans.

3. A single landscape may be experienced from one or more viewing points, and at each point it may be viewed in one or more directions. When there is more than one, they can be thought of as forming a group of related viewing point. As a group, they provide a 'core' to the landscape. The viewing points that make up the core may be linked by being contained within a particular area or boundary or by being along a particular route. The core is the place, location or precise area or line from which the landscape is experienced by the observer.

4. The land that lies beyond the core area may be an important part of the view and may be referred to as the 'setting' (i.e.

uwzględnić wszelkie zmiany w tym, co napisano w nich o krajobrazach kulturowych.²

Idea

Chodzi mi zasadniczo o to, że w języku angielskim, a także w sposobie, w jakim obecnie definiuje się go w „Wytycznych ...”, termin „*krajobraz kulturowy*” niesie ze sobą pewnego rodzaju dwuwartościowość, która – o ile nie zostanie w prawidłowy sposób potraktowana i wyjaśniona – może sprzyjać mnożeniu się problemów, zwłaszcza kiedy przychodzi do stosowania kultury Konwencji Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Obiektów Światowego Dziedzictwa Kulturowego do miejsc nie objętych tym zakresem.

Jeżeli chodzi o mnie, to bezpiecznie i lepiej jest trzymać się koncepcji „kulturowego wymiaru krajobrazów” ponieważ uznaje ona natychmiast, że istnieją inne wymiary, działające w tym samym czasie, a zwłaszcza „wymiar przyrodniczy”.

Ta bardziej zintegrowana i holistyczna koncepcja jest bardzo ważna. Pomaga nam ona, na przykład, zajmować się problemami, jakie stwarza tendencja reprezentowana przez specjalistów zajmujących się dziedzictwem natury i specjalistów z zakresu dziedzictwa kulturowego, którzy sądzą, że są intelektualnie niezwiązani ze sobą i mogą działać niezależnie od siebie.

Jeżeli więc w przygotowywanym obecnie zeszycie *Czasopisma Technicznego* znajdzie się odrobina miejsca, to może przedstawiłbym proponowaną przeze mnie podstawową definicję „krajobrazu”.

Proponowana podstawowa definicja krajobrazu

Ta definicja określana jest mianem „podstawowej”, ponieważ jest to definicja elementarna, do której można odnosić inne znaczenia.

„Krajobraz jest to koncepcja, obraz, rzeczywisty lub urojony widok, w którym ziemia, elementy naturalne i półnaturalne są wiodące, dominujące, bądź jedyne. Krajobrazy mogą (co często się dzieje) obejmować istoty ludzkie i elementy stworzone przez człowieka. Są wytworem wyglądu, sposobu wykorzystania, percepcji i interpretacji miejsc, stanowiących część środowiska otwartej przestrzeni”.

Uwagi

1. Elementy naturalne są to rzeczy, będące w całości tworem Natury. Obejmują takie twory jak: powierzchnię terenu, łąd, skały, wodę, roślinność, zwierzęta, otwartą przestrzeń, klimat, atmosferę i niebo.

Elementy półnaturalne to te rzeczy, które choć powstały z elementów naturalnych, są wytworem ludzkiej interwencji, tak jak plantacje, pastwiska, wrzosowiska i sztuczne zbiorniki wodne.

2. Przedmiotem krajobrazu są wszystkie czynniki i procesy, zarówno naturalne jak i ludzkie, dzięki którym powstają krajobrazy. Obejmuje on także wszystkie skojarzenia, znaczenia i wagę nadawaną im przez ludzi.

3. Pojedynczego krajobrazu można doświadczać z jednego lub więcej punktów patrzenia, a w każdym punkcie można na niego spoglądać w jednym lub kilku kierunkach. Kiedy punktów tych jest więcej, można myśleć o nich jako o tworzących grupę powiązanych ze sobą punktów patrzenia. Jako grupa stanowią „rdzeń” krajobrazu. Punkty patrzenia, które składają się na rdzeń mogą być połączone ze sobą poprzez zawarcie ich w obrębie jakiegoś poszczególnego obszaru lub granicy lub poprzez zlokalizowanie ich wzdłuż jakiejś trasy. Rdzeń to miej-

the setting of the core area). The core and its setting may be of any size depending on the circumstances of the landscape that is being considered. They may be extensive or small.

5. A landscape includes everything that is in the view and that can be seen or perceived by the eye, in the mind or in the imagination. It also includes everything that is related to any part or aspect of the view.

6. One way in which the components of a landscape may be visually analysed is in terms of areas, objects and details. The objects may be linear or non-linear. In the latter case, the object might be an individual item covering a small area of ground or it may be a single point.

7. The arrangement or configuration of the components (or their relationships to each other in space) is an important aspect of the character of a landscape.

8. Landscapes have different states of existence. For example, they can exist as:

- a full scale physical reality;
- a portrayal or evocation by means of pictures, maps, plans and descriptions, literature or music;
- a perception in the mind and imagination, that is stimulated by a physical reality, a portrayal, a description, or by a literary or musical evocation;
- a self generated image, i.e. one that originates in the mind or the imagination.

These different states of existence are interrelated; they can influence each other. In relation to landscapes of a physically real kind, and at the broadest level of characterisation, they can be described as being, or containing:

- Wilderness, a natural landscape in which the effects of human intervention are entirely absent or minimal;
- Vernacular landscapes (rural, urban, urbanised or industrialised);
- Designed ornamental landscapes, gardens or parks.

Here with I would like now, to invite comment on above from the readers of the 'Czasopismo Techniczne' journal. It would be a good prelude to a future article on 'cultural-landscapes'.

Abstract: The term 'cultural landscape' carries with it some unfortunate ambivalences and that unless these are properly addressed and cleared up, they may serve to propagate problems.

A suggested author's primary definition of landscape is described as 'primary' because it is a basic one to which other meanings can be related.

'A landscape is a concept, an image, a real or an imaginary view, in which the land, natural, and semi-natural elements are prominent, dominant or the only ones. Landscapes may, and often do, include humans and man-made features. They are the product of the appearance, uses, perceptions and interpretations of places that are part of the outdoor environment'.

Finally eight author's Notes are indicated, in order to clarify the definition. At last but not least author addresses readers to discuss with him.

Key words: landscape, cultural landscape, primary suggested definition.

sce, lokalizacja lub dokładny obszar bądź linia, z której obserwator doświadcza krajobrazu.

4. Teren który znajduje się poza obszarem rdzenia może być ważną częścią widoku i można o nim mówić jako o „scenerii” (tj. scenerii rdzenia krajobrazu). Rdzeń i jego sceneria mogą być dowolnej wielkości, zależnie od warunków rozważanego krajobrazu, a więc mogą być rozległe lub małe.

5. Krajobraz obejmuje wszystko to, co znajduje się w polu widzenia i co można dostrzec lub spostrzec okiem, w umyśle bądź w wyobraźni. Obejmuje także wszystko, co wiąże się z dowolną częścią lub aspektem widoku.

6. Jedynym sposobem wizualnej analizy komponentów krajobrazu jest analiza w zakresie jego obszarów, obiektów i szczegółów. Obiekty mogą być linearne i nielinearne. W tym ostatnim wypadku obiekt może być pojedynczą pozycją, pokrywającą niewielki obszar terenu lub może być samotnym punktem.

7. Układ lub konfiguracja komponentów (lub ich wzajemne związki między sobą w przestrzeni) są ważnym aspektem charakteru krajobrazu.

8. Krajobrazy posiadają różne stany istnienia. Na przykład, mogą one istnieć jako:

- pełnowymiarowa rzeczywistość fizyczna;
- przedstawienie lub przywołanie za pomocą obrazów, map, planów i opisów, literatury bądź muzyki;
- percepcja dokonywana w umyśle lub w wyobraźni, którą stymuluje rzeczywistość fizyczna, przedstawienie, opis, przywołanie literackie bądź muzyczne;
- wizerunek stworzony samodzielnie, tzn. taki, jaki powstaje w umyśle lub w wyobraźni.

Te różne stany istnienia są ze sobą powiązane i mogą na siebie wzajemnie oddziaływać. W odniesieniu do krajobrazów typu fizycznie rzeczywistego i na najszerszym poziomie charakteryzacji można je opisać jako stany będące lub zawierające:

- dzikość, krajobraz naturalny, w którym zupełnie nie ma skutków interwencji człowieka lub są one minimalne;
- krajobrazy regionalne lub miejscowe (wiejskie, miejskie, zurbanizowane, uprzemysłowione), zaprojektowane krajobrazy ozdobne, ogrody lub parki.

W tym miejscu chciałbym poprosić czytelników *Czasopisma Technicznego* o uwagi na temat powyższych rozważań. Byłyby one dobrym wstępem do mającego powstać w przyszłości artykułu na temat „krajobrazów kulturowych”.

Streszczenie: Pojęcie „krajobraz kulturowy” niesie ze sobą pewną niefortunną dwuwartościowość, która – o ile nie zostanie w prawidłowy sposób potraktowana i wyjaśniona – może sprzyjać mnożeniu się problemów. Proponowana przez autora definicja krajobrazu jest przedstawiana jako „podstawowa”, ponieważ jest to definicja elementarna, do której można odnosić inne znaczenia. „Krajobraz jest to koncepcja, obraz, rzeczywisty lub urojony widok, w którym ziemia, elementy naturalne i półnaturalne są wiodące, dominujące, bądź jedyne. Krajobrazy mogą (co często się dzieje) obejmować istoty ludzkie i elementy stworzone przez człowieka. Są wytworem wyglądu, sposobu wykorzystania, percepcji i interpretacji miejsc, stanowiących część środowiska otwartej przestrzeni”.

Wreszcie autor podaje osiem Uwag, w celu wyjaśnienia swojej definicji. Na koniec zwraca się do czytelników, aby podjęli z nim dyskusję na temat zaproponowanej definicji.

Słowa kluczowe: krajobraz, krajobraz kulturowy, proponowana definicja podstawowa.

² Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. *World Heritage WHC*, 2 February 2005, s. 151, Vide: <http://whc.unesco.org/en/guidelines>